

Sören Holmberg*

Försvagat opinionsstöd för EU

Sammanfattning

Opinionsstödet för EU ökar inte längre i Sverige efter att ha varit på uppgång under de senaste fem-sex åren. Den europeiska skuldkrisen tär på tilltron till unionen. Alla indikatorer som SOM-institutet mäter pekar nedåt 2011 – främst för euron som valuta, men också för allt annat som har med EU att göra, inklusive stödet för det svenska medlemskapet. En av huvudorsakerna bakom den mer negativa inställningen har att göra med ekonomin. Krisåret 2011 bedöms klart fler svenskar än 2010 att EU-medlemskapet försämrar svensk ekonomi. EU får en del av skulden för den ekonomiska nedgången – och då minskar stödet för unionen.

Den europeiska skuldkrisen, med tydligast verkan i eurozonens Medelhavsländer, har börjat tära på det svenska opinionsstödet för EU. Alla indikatorer som SOM-institutet mäter pekar åt samma håll – ett kraftigt försvagat stöd för euron som valuta, men också mer allmänt för det mesta som har att göra med den Europeiska unionen. Efter att ha seglat i mycket tydlig medvind under de senaste fem-sex åren vänder EU-opinionen klart nedåt och blir mer negativ under år 2011. Andelen svarspersoner i SOM-undersökningen som anger att de i huvudsak är för det svenska medlemskapet ökar från 39 till 53 procent mellan 2005 och 2010 för att hösten 2011 gå ned till 46 procent; en minskning med hela 7 procentenheter från rekordsiffran 2010 (se figur 1).¹ En majoritet bland svenskar är *inte* i huvudsak för det svenska medlemskapet i unionen. De flesta är istället emot (25 procent) eller har ingen åsikt (29 procent).

Opinionen för unionen är starkare när vi spetsar till problematiken och frågar om Sverige bör lämna EU. På en sådan fråga är EU-stödet något starkare. En majoritet, om än knapp, tycker det är ett dåligt förslag och vill att Sverige förblir medlem av EU (50 procent). EU-motståndarna som vill att Sverige går ur unionen är 22 procent medan andelen med en ambivalent varken eller-åsikt är 28 procent. Men även här har stödet för EU minskat – från 58 procent som var emot att Sverige lämnar unionen 2010 till 50 procent 2011 – en nedgång på 8 procentenheter. Det är inte i första hand de som vill lämna unionen som blivit fler (+3 procentenheter, från 19 procent 2010 till 22 procent 2011). Mest har andelen osäkra utan åsikt ökat från 23 till 28 procent.² Jämfört med opinionsutvecklingen i övriga EU-länder har stödet för unionen minskat något mindre i Sverige än i genomsnitt för EU27. På en mycket allmän fråga om man har en positiv eller negativ bild av EU som

* Sören Holmberg är professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet. Han är en av grundarna av SOM-institutet samt var tidigare ledare för det svenska Valforskningsprogrammet.

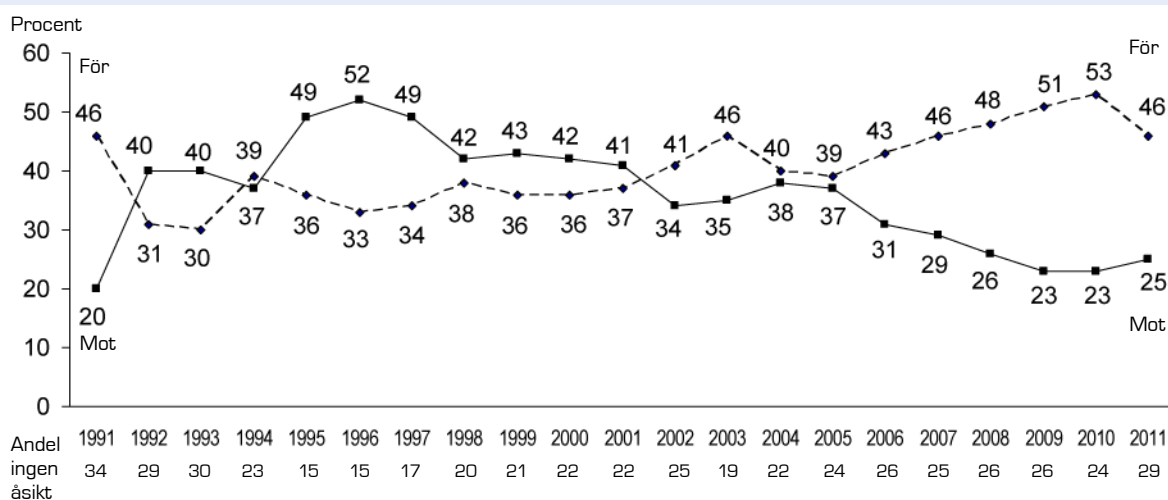
¹ Statistiska centralbyrån mäter också regelbundet EU-opinionen i telefonstudier två gånger per år. Samma intervjufråga används som i SOM-studierna. I november 2010/2011 blev SCB:s resultat: för EU-medlemskapet 55/47 procent, mot EU-medlemskapet 19/25 procent och ingen åsikt 26/28 procent - en nedgång för EU-stödet på 8 procentenheter; alltså i allt väsentligt samma resultat som i SOM-undersökningen, se Partisynpatiuundersökningen (PSU); EU-synpatiuerna november 2011.

² Påståendefrågan som ställts i SOM sedan 2006 lyder: "Sverige bör gå ut ur EU" med fem svarsalternativ mycket respektive ganska bra förslag, varken bra eller dåligt förslag, ganska eller mycket dåligt förslag. Resultaten från SOM-mätningarna 2006-2010 redovisas i Holmberg 2011.

ställs av Eurobarometern svarar 31 procent bland svenskar hösten 2011 att de har en mycket eller ganska positiv bild, ned från 34 procent 2010. I hela EU är motsvarande resultat i genomsnitt också 31 procent 2011, en minskning från 38 procent 2010.³ Om vi ser på rangordningen hamnar Sverige numera mot mitten bland EU:s medlemsländer när det gäller opinionsstöd för unionen. I Eurobarometers mätning hösten 2011 placerar sig Sverige på plats femton; fjorton länder

uppvisar ett starkare stöd, däribland nätt och jämnt Danmark, medan tolv länder har ett svagare stöd för EU, mest tydligt Storbritannien i botten men också Finland. Bland de länder där EU-stödet minskat mest under krisåret 2011 återfinns Slovakien, Polen, Portugal, Belgien, Italien och Irland. Stödet har också gått ned i problemfyllda länder som Grekland och Spanien men inte lika mycket. Stödnivåerna var redan låga och under genomsnittet i Grekland och Spanien år 2010.

FIGUR 1: FÖR ELLER EMOT DET SVENSKA MEDLEMSKAPET I EU (PROCENT)

Kommentar: Resultaten bygger på SOM-data. Enkätfrågan lyder: "Vilken är Din åsikt om det svenska medlemskapet i EU?" med svarsalternativen: "I huvudsak för det svenska medlemskapet i EU; I huvudsak emot det svenska medlemskapet i EU; Har ingen bestämd åsikt i frågan." Procenten har beräknats bland personer som besvarat enkätfrågan.

EU-opinionen i olika sociala och politiska grupper

De socioekonomiska åsiktsmönster som fanns i folkomröstningen 1994 kan fortfarande i allt väsentligt spåras än idag. Opinionen har blivit mer positiv till EU i alla grupper, men de gamla åsiktsskillnader som fanns 1994 har oftast inte suddats bort (Gilljam och Holmberg m.fl. 1996). Precis som i folkomröstningen är det 2011 män, högre tjänstemän, högutbildade och

storstadsbor som är mest för att Sverige förblir medlem av EU. Svagast stöd för medlemskapet återfinns 2011 exakt som 1994 bland kvinnor, arbetare, lågutbildade och landsbygdsbor. Även bland dessa grupper är det idag dock fler som stödjer medlemskapet än som vill att Sverige lämnar EU; med ett undantag – landsbygdsbor som 2011 har en enprocentig övervikt för att Sverige bör gå ut ur EU (se tabell 1).

³ Eurobarometern ställer inte längre de gamla frågorna om EU-medlemskapet är en god sak eller om det är nyttigt, se Eurobarometer 76, november 2011. Också SOM ställer sedan några år en fråga om den allmänna inställningen till EU som liknar Eurobarometers fråga. SOM:s fråga lyder: "Allmänt sett, vilken är Din inställning till EU?" med svarsalternativen mycket respektive ganska positiv, varken eller och ganska respektive mycket negativ samt ingen uppfattning. Resultaten i mätningarna 2007, 2008, 2009, 2010 och 2011 har varit: Andel positiv 37,40, 41, 40 och 32 procent; andel varken eller 29, 26, 25, 28 och 32 procent; andel negativ 28, 28, 27, 27 och 32 procent samt ingen åsikt 6, 6, 7, 5 och 4 procent. Även i denna mätning minskar stödet för EU, från 40 till 32 procent mellan 2010 och 2011, alltså med 8 procentenheter – samma storlek på nedgången som i de andra SOM-mätningarna.

Men alla mönster finns inte kvar. Ett viktigt samband som har ändrats gäller kopplingen mellan ålder och EU-åsiikt. Vid tiden för folkomröstningen var yngre personer klart mer negativa till EU än äldre. Ungdomen röstade mest emot EU 1994 medan pensionärer röstade mest för. I SOM-mätningarna 2010 och 2011 är mönstret omvänt. Yngre personer under 30 år är mer för att Sverige stannar kvar i EU (62 respektive 58 procent) än äldre över 65 år (58 respektive 53 procent). Åsiktsskillnaden är inte dramatisk, men klart omvänd jämfört med vad som gällde vid tiden för folkomröstningen. Då var ungdomen mer skeptisk till EU än äldre. Det gäller inte längre i Sverige.

När det gäller de politiska sambanden känner vi också i allt väsentligt igen oss. Nu som för tjugo år sedan har EU starkast stöd bland människor med ideologiska åsikter klart åt höger och bland sympatisörer till Moderaterna och Folkpartiet. På vänsterkanten är EU-medlemskapet klart mindre uppskattat. Bland Vänsterpartiets sympatisörer är det fortfarande en klar övervikt för åsikten att Sverige bör lämna EU. Härvidlag skiljer de sig tydligt från sympatisörer med Socialdemokraterna och Miljöpartiet som i båda fallen uppvisar en opinionsövervikt för att Sverige bör förbli inom unionen. Sverigedemokraterna var ett litet parti som inte syntes i mätningarna 1994. Men idag finns de med och uppvisar en tydligt EU-skeptisk profil bland sina sympatisörer. Sverigedemokraternas anhängare 2011 har precis som Vänsterpartiets anhängare en klar övervikt för åsikten att Sverige bör gå ur EU.

Om vi grupp för grupp jämför opinionsläget 2010 med 2011 får vi en uppfattning om var någonstans EU-opinionen har förändrats mest respektive minst. Totalt sett minskar stödet för att Sverige skall stanna kvar i EU från 58 till 50 procent mellan 2010 och 2011, ett tapp på -8 procentenheter. Sociala grupper som uppvisar en nedgång i stödet för EU som är större än detta genomsnitt är kvinnor (-10), äldre medelålders (-10), personer med medelhög utbildning (-13),

företagare (-10), landsbygdsbor (-9) och boende i mindre tätorter (-11). Socioekonomiska grupper som förändrat sina EU-åsikter minst i negativ riktning är män (-4), unga (-4), högre tjänstemän (-3) och storstadsbor – som tvärtom blivit något mer positiva (+1). Opinionsförändringarna har till en del ett mönster som fördjupar tidigare skillnader, till exempel när det gäller åsiktsskillnaderna mellan män och kvinnor, mellan högre tjänstemän och arbetare och mellan storstads- och landsbygdsbor. Grupper som före 2011 tenderar att vara mer EU-positiva – män, högre tjänstemän och storstadsbor – tappar mindre i EU-stöd än grupper som sedan tidigare är mer EU-skeptiska – kvinnor, arbetare och landsbygdsbor. Företagare är dock en grupp med ett starkt stöd för EU som i mätningen 2011 minskar sitt EU-stöd mer än genomsnittet. Alla gamla skillnader återväcks inte och fördjupas.

När det gäller hur olika politiska grupper förändrat sitt EU-stöd är resultaten inte helt entydiga. Så mycket är dock klart att tre partiers sympatisörer mycket tydligt har blivit mer EU-negativa än genomsnittet. De tre är vänsterpartister (-13), miljöpartister (-16) och centerpartister (-30).⁴ Socialdemokratiska sympatisörer (-7) har blivit mer EU-kritiska i ungefär samma utsträckning som genomsnittet medan folkpartister (-3) och moderater (-5) har minskat sitt EU-stöd något mindre än snittet. Två partiers anhängare går i mot strömmen och uppvisar ett något förstärkt EU-stöd 2011 jämfört med 2010. Det är kristdemokrater (+9) och sverigedemokrater (+3).⁵

Även här kan vi alltså se att förändringarna till en del fördjupar gamla åsiktsskillnader. Med Centerpartiet som undantag, tenderar Alliansens sympatisörer att förändra sina åsikter mindre i EU-negativ riktning än sympatisörer med de rödgröna partierna. I den mån vi kan tala om en blockskillnad i uppskattningen av EU har den förstärkts något 2011. Sverigedemokraterna, med övervägande EU-negativa sympatisörer, avviker i den meningen att deras anhängare, till skillnad från

⁴ Antalet centerpartister är endast 52 2011 och 71 2010. Slumpen kan ha spelat in med så få svarspersoner. I SOM-undersökningarna 2009/2010/2011 ville 16/13/33 procent bland C-sympatisörer att Sverige skulle lämna EU mot 51/70/40 procent som ville att Sverige skulle förbli medlem. Om vi ser EU-stödet 2010 (70 procent) som slumpvis för högt och istället jämför resultaten 2009 med 2011 får vi en mer "normal" nedgång i EU-stödet på -11 procentenheter.

⁵ Antalet KD-sympatisörer är enbart 39 2011 och 67 2010. Slumpen kan även här ha spelat in och gett upphov till det "överraskande" resultatet.

TABELL 1: SVENSKA FOLKETS ÅSIKTER OM ATT LÄMNA ELLER INTE LÄMNA EU (PROCENT)

påståendefråga: "Sverige bör utträda ur EU"

	bra förslag	varken eller	dåligt förslag	summa procent	antal personer	andel bra minus andel dåligt
samtliga	22	28	50	100	1 472	-28
kvinna	22	33	45	100	786	-23
man	22	22	56	100	686	-34
16 - 29	12	30	58	100	221	-46
30 - 49	21	27	52	100	466	-31
50 - 64	30	27	43	100	425	-13
65 - 85	19	28	53	100	360	-34
lågutbildad	32	35	33	100	262	-1
medellåg	24	29	47	100	470	-23
medelhög	24	25	51	100	286	-27
högutbildad	12	22	66	100	393	-54
arbetarhem	29	35	36	100	589	-7
tjänstemannahem	17	22	61	100	481	-44
högre tj-mannahem	7	18	75	100	132	-68
företagarhem	18	22	60	100	132	-42
jordbrukarhem	30	32	38	100	37	-8
landsbygd	38	25	37	100	209	+1
tätort	25	32	43	100	264	-18
stad	17	28	55	100	715	-38
storstad	16	24	60	100	229	-44
klart vänster	39	27	34	100	145	+5
något vänster	23	36	41	100	319	-18
varken eller	25	34	41	100	404	-16
något höger	16	20	64	100	423	-48
klart höger	13	14	73	100	154	-60
V	56	23	21	100	61	+35
S	25	35	40	100	412	-15
MP	22	37	41	100	161	-19
C	33	27	40	100	52	-7
FP	5	21	74	100	92	-69
KD	13	18	69	100	39	-56
M	13	20	67	100	482	-54
SD	56	17	27	100	71	+29

Kommentar: Resultaten kommer från SOM-studien 2011. Observera att svaret "bra förslag" innebär utträde ur EU medan svaret "dåligt förslag" innebär motstånd mot ett utträde ur EU. Procent har beräknats bland personer som besvarat enkätfrågan.

Vänsterpartiets anhängare, inte blir mer negativa till Sveriges EU-medlemskap.⁶

Fritt fall för eurostödet

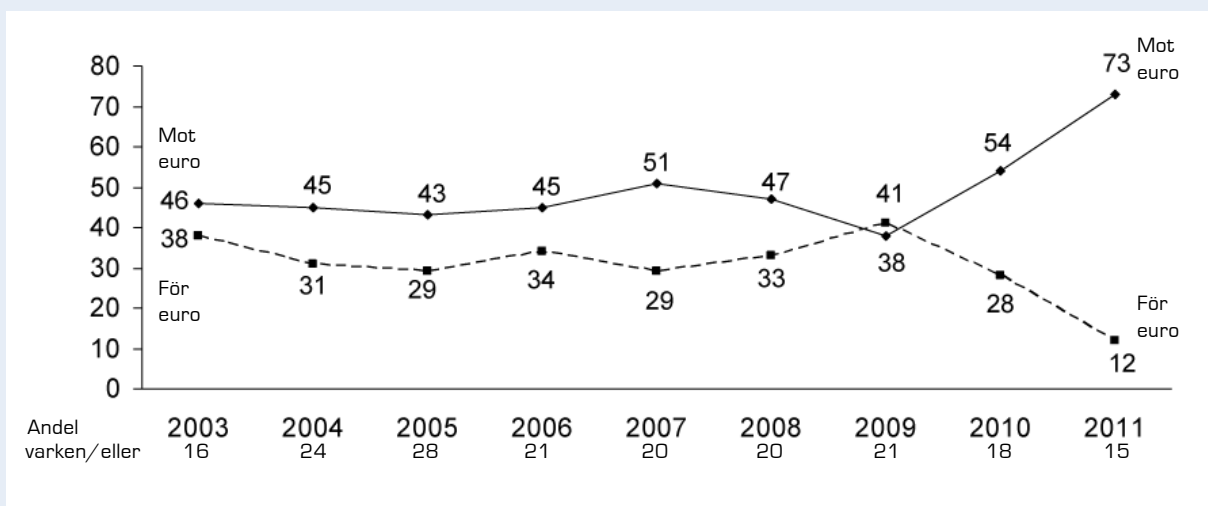
Stödet för euron är föga förvånande den EU-fråga som drabbats hårdast av den ekonomiska krisen ute i Europa. Opinionsstödet för att införa euro som valuta i Sverige har gått ned dubbelt så mycket som det allmänna stödet för medlemskapet i EU – från 28 procent 2010 till enbart 12 procent 2011; en nedgång på hela 16 procentenheter. Under samma tidsperiod minskar stödet för EU med ”bara” 8 procentenheter.

Så sent som 2009 var andelen svenskar som ville ha euron som valuta större (41 procent) än de som inte

ville ha den (38 procent). Då var Sverige drabbat av finanskrisen, som startade i USA, och euron liksom EU sågs som räddare i nöden. Redan 2010 ändrades detta radikalt när det gäller åsikterna om euron. Stödet för ett valutabyte började falla, från 41 till 28 procent som sedan har fortsatt till låga 12 procent 2011. Denna nedgång i eurostödet har inte ackompanjerats av en uppgång i andelen obestämnda. Andelen ’varken eller-svar’ har inte ökat, utan tvärtom minskat från 21 procent 2009 till 15 procent 2011. Det som har ökat högst påtagligt är andelen personer som uttryckligen är emot euron – från 38 procent 2009, över 54 procent 2010 till hela 73 procent 2011 (se figur 2).⁷

Raset för euroopinionen återfinns över hela det

FIGUR 2: EURO-OPINIONEN I SVERIGE EFTER FOLKCOMRÖSTNINGEN (PROCENT)

Kommentar: Resultaten kommer från SOM-undersökningarna. Procent har beräknats bland personer som besvarat enkätfrågorna. Åren 2003 – 2005 var frågan "Sverige bör bli medlem i EMU?" och 2006 – 2011 "Sverige bör införa euro som valuta?". Svarsalternativen har genomgående varit: "mycket bra förslag, ganska bra förslag, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt förslag, mycket dåligt förslag". I figuren har mycket/ganska bra förslag definierats som för euro medan mycket/ganska dåligt förslag klassificerats som mot euro.

⁶ Observera dock att SDs sympatisörer 2011 är mer positiva till att Sverige bör gå ut ur EU än 2010, 56 procent mot 49 procent. Det är andelen varken eller svar som minskat tydligast bland SD-sympatisörer mellan 2010 och 2011, från 27 till 17 procent. Andelen som är för att Sverige skall förbli EU-medlem ökar från 24 till 27 procent mellan 2010 till 2011. Antalet SD-sympatisörer är endast 71 såväl 2010 som 2011. Den statistiska osäkerheten blir stor med så få svarspersoner.

⁷ Statistiska centralbyrån mäter också svenska folkets inställning till euron två gånger per år, se Parti-sympatiundersökningen (PSU); euro-sympatierna november 2011. Intervjufrågan gäller hur man skulle rösta i en eventuell folkomröstning – ja eller nej till att införa euron som valuta i Sverige. I mätningarna i november 2010/2011 blev resultaten följande: rösta ja till euro 29/11 procent, rösta nej 58/80 procent och vet ej 13/9 procent – en nedgång med hela 18 procentenheter för eurostödet; alltså en minskning i ungefär samma storleksordning som i SOM-undersökningen. I SOM var minskningen i eurostödet 16 procentenheter.

partipolitiska fältet. I SOM-undersökningen 2011 är klara majoriteter emot euron som valuta bland samtliga partiers sympatisörer, även bland folktopartister och moderater. FP- och M-sympatisörer tillsammans med KD-sympatisörer är de som fortfarande 2011 är mest positiva till euron. Men även bland dem är det endast 16-18 procent som vill införa euro som valuta i Sverige mot 61-79 procent som inte vill ha euron. På den rödgröna sidan är man än mer euronegativa, med bara 6-9 procent för mot hela 78-84 procent emot. Sverigedemokraternas anhängare är bland de allra mest kritiska till euron, med 6 procent positiva och 83 procent negativa.⁸

Att döma av dessa siffror skulle en folkomröstning om euron idag leda till en ännu tydligare nej-seger än 2003. Och alla partiers väljare skulle till övervägande delen rösta nej. Bara sympatisörer till Folkpartiet och Moderaterna röstade mer ja än nej till euron 2003. (Oscarsson och Holmberg 2004) Nu har även folktopartistiska och moderata sympatisörer förenat sig med majoriteten och säger nej till euron. Partipolitisk nej-konsensus råder i valutafrågan – åtminstone bland väljarna.

EU-dimensionen

Alla åsiktsfrågor kring EU som vi mäter i SOM-undersökningarna uppvisar en mycket tydlig gemenskap. Vad människor tycker och tänker i olika EU-frågor hänger samman i ett lätt igenkännligt mönster. Åsikterna är klart strukturerade av en politisk konfliktdimension som handlar om graden av integration och överstatlighet inom unionen. Enkelt formulerat skulle dimensionens ytterpositioner kunna sägas vara EU:s upplösning å ena sidan och utvecklandet av ett Europas förenta stater å den andra, med olika former och grader av mellanstatligt samarbete som tänkbara mellanpositioner. I SOM-undersökningen 2011 ingår åtta olika åsiktsfrågor om olika aspekter av EU. Människors åsikter i dessa åtta frågor har ett starkt inbördes samband. De parvisa korrelationerna mellan frågorna varierar mellan som lägst +0.28 och

som högst +0.81. Vi kan tala om en bakomliggande EU-dimension som strukturerar svenska folkets åsikter om olika EU-fenomen.⁹

Med tanke på det starka åsiktssambandet mellan de olika frågorna är det inte direkt överraskande att samtliga uppvisar en liknande attitydförskjutning åt det mer EU-negativa hållet. Vi har redan sett att stödet för EU-medlemskapet och mer allmänt för EU minskade med 7-8 procentenheter mellan 2010 och 2011, medan stödet för euron gick ned med hela 16 procentenheter.

Två frågor som handlar om svenskt samarbete med EU när det gäller försvar och utrikespolitik uppvisar nedgångar i EU-stödet på ungefär samma nivå som när det gäller medlemskapet. Andelen svarande som tycker det är ett bra förslag att "Sverige bör delta i försvarssamarbetet inom EU" minskar från 39 procent 2010 till 34 procent 2011 (-5 procentenheter). Men precis som tidigare är det 2011 fortfarande en övervikt i opinionen som tycker ett försvarssamarbete är bra (34 procent) jämfört med andelen som tycker ett försvarssamarbete är dåligt (30 procent). De kritiska rösterna har dock blivit fler – från 20 procent 2009, över 26 procent 2010 till 30 procent 2011.¹⁰

Den utrikespolitiska frågan gäller om Sverige i ökad utsträckning bör samordna sin utrikespolitik med övriga EU-staters. Ett bra förslag menade 31 procent i SOM-studien 2009. En andel som sjunker till 22 procent 2011 – en nedgång med 9 procentenheter. Även här alltså ett minskat stöd för en ökad svensk beblandning med EU. Dessutom är opinionssvängningen så stor att åsiktsövervikten har svängt om i frågan. Andelen svarande som tycker det är ett dåligt förslag att i ökad utsträckning samordna utrikespolitiken är större 2011 (35 procent) än andelen som tycker det är bra (22 procent). Två år tidigare var opinionsläget det omvända, med fler som ansåg att en ökad utrikespolitisk samordning var bra (31 procent) än som menade att det var dåligt (21 procent).¹¹

⁸ Resultaten för de olika partiernas sympatisörer i SOM-studien 2011 är som följer: V för euro 6 procent, varken eller 10 procent, mot euron 84 procent; S 9, 13, 78; MP 7, 12, 81; C 13, 10, 77; FP 18, 21, 61; KD 18, 3, 79; M 16, 16, 68; SD 6, 11, 83.

⁹ Korrelation är ett statistiskt sambandsmått som kan variera mellan -1,0 (negativt samband) över 0,0 (inget samband) till +1,0 (positivt samband).

¹⁰ Resultaten 2010 och 2011 är följande: Andel bra förslag 39 respektive 34 procent, andel varken eller 35 respektive 36 procent, andel dåligt förslag 26 respektive 30 procent. Resultat från tidigare mätningar åren 2005-2009 redovisas i Holmberg 2011.

¹¹ I SOM-studierna 2009 och 2011 är resultaten som följer: Bra förslag att Sverige i ökad utsträckning samordnar sin utrikespolitik med övriga EU-staters 31 respektive 22 procent, varken eller 30 respektive 21 procent, dåligt förslag 21 respektive 35 procent, ingen uppfattning 18 respektive 22 procent.

Vi har också frågat om inställningen till det som vi tidigare benämnde den mest positiva ytterpositionen på EU-dimensionen, det vill säga ett eventuellt framtida Europas förenta stater. Frågan är naturligtvis högst hypotetisk och inte riktigt aktuell i debatten, vilket gör att många svarande inte har någon bestämd åsikt. En majoritet tar dock ställning till påståendet "Sverige bör verka för att EU utvecklas till ett Europas förenta stater".¹² År 2011 tycker 12 procent det är ett bra förslag, ned från 14 procent 2010 (-2 procentenheter); en ytterligare nedgång från en redan tidigare mycket låg nivå. Nästan hälften (49 procent) anser det är ett dåligt förslag, upp från 44 procent 2010 (+5 procentenheter). Andelen obestämda personer är hög, men har inte ökat. Tvärtom kan en viss minskning noteras. I mätningen 2010 svarade 42 procent att det var vare sig bra eller dåligt, eller att de inte hade någon uppfattning i frågan. Den andelen minskar till 39 procent 2011.

En uppenbar tolkning är att idén om EU som en förbundsstat, som ett Europas förenta stater, har ett mycket svagt och minskande stöd hos svenska folket. När cirka hälften säger ja till EU-medlemskapet gäller det ett EU som är ett i huvudsak mellanstatligt samarbetsorgan. Budskapet är: EU ja - men inte för mycket; ett lagom EU är vad man vill ha.

Ett av EU-motståndarnas tyngsta argument i folkomröstningen 1994 var demokratifrågan – man talade om EU:s demokratiunderskott. Unionen framställdes som elitistisk och toppstyrd utan fungerande demokratiska påverkansvägar. Argumentationen hade länge en klar resonans i opinionen. När vi i SOM-undersökningarna har frågat om i vilken utsträckning man är nöjd med hur demokratin fungerar i EU har oftast andelen nöjda varit klart lägre än andelen icke-nöjda. Men andelen nöjda har långsamt ökat under 2000-talet. I de första mätningarna kring millennieskiftet var andelen nöjda endast mellan 22-32 procent medan andelen icke-nöjda var mellan 78-68 procent. I undersökningen 2010 är det för första gången fler som uppger att de är nöjda med hur demokratin fungerar i EU (56 procent) än som förklarar sig icke-nöjda (44 procent). En majoritet såg inte längre EU:s påstådda demokratiunderskott som ett

problem, eller försiktigare uttryckt – de var nöjda med hur demokratin fungerar i EU.

Men så kom eurokrisen med alla toppmöten, krispaket och överläggningar inom en mycket liten krets av finansministrar och regeringschefer. I medierna framträder bilden av att Tysklands förbundskansler Angela Merkel och Frankrikes president Nicolas Sarkozy bestämmer klart mer än olika parlamentariska EU-organ som till exempel Europaparlamentet. En effekt blev att andelen svenskar som är nöjda med hur EU:s demokrati fungerar börjar minska igen. I mätningen 2011 är det ånyo fler som är icke-nöjda (55 procent) än som är nöjda (45 procent). Nedgången i andelen nöjda är hela 11 procentenheter mellan 2010 och 2011.

Resultaten 2011 och tillbaka till den första mätningen 1998 redovisas i figur 3. Jämförbara siffror över hur svenska folket bedömer att den svenska demokratin fungerar har tagits med för att sätta EU-siffrorna i perspektiv.

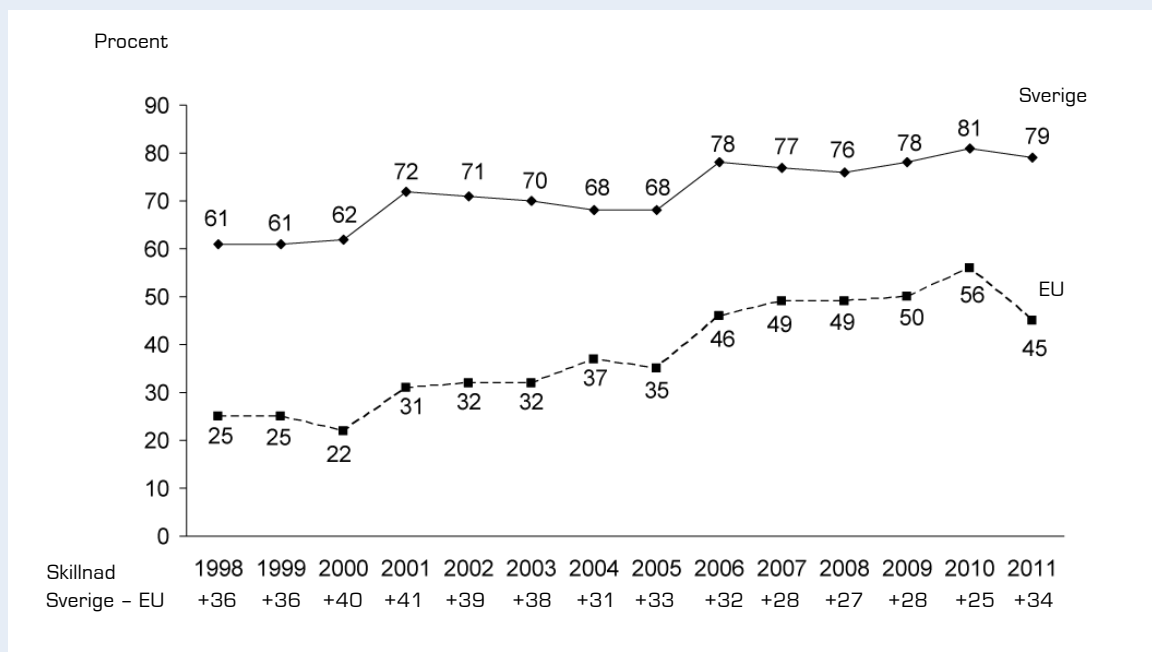
Svenskar är klart mer nöjda med svensk demokrati än EU-demokrati. Men skillnaden har minskat något över tid – för att på nytt öka igen 2011. Värderingarna av både den svenska demokratin och EU:s toppade under valåret 2010. Rekylen nedåt 2011 återfinns i båda mätningarna men som mest tydlig för EU-demokratin (-11 procentenheter). Motsvarande tapp för den svenska demokratin är enbart -2 procentenheter. Den ekonomiska krisen och dess hantering har drabbat bedömningarna av EU-demokratin mycket hårdare än den svenska demokratin.

Svenska folkets utvärdering

Ett mycket konkret sätt att analysera vad som kan ha förorsakat det minskande opinionsstödet för EU under år 2011 är att låta medborgarna själva vittna. Det idealiska hade varit om vi haft tillgång till svaren på en helt öppen enkätfråga där de svarande hade fått ange varför deras stöd till EU har minskat (eller eventuellt ökat). Men en sådan fråga ingick inte i SOM-studien. Vi får nöja oss med en bra nästbästa lösning. Vi har

¹² Observera att enkätfrågan gäller om Sverige skall verka för att ett Europas förenta stater kommer till stånd. Frågan är alltså inte en rak fråga om inställningen till ett eventuellt Europas förenta stater. I teorin kan man tänka sig att en person kan vara positiv till ett kommande Europas förenta stater men inte vill att Sverige verkar för det. Dock i Valundersökningarna har vi ställt rakare frågor om Europas förenta stater och fått mycket likartade resultat som de vi får i SOM-studierna (se Oscarsson och Holmberg 2011, Holmberg 2011).

FIGUR 3: NÖJD MED HUR DEMOKRATIN FUNGERAR I SVERIGE RESPEKTIVE I EU (PROCENT)

Kommentar: Resultat från SOM-undersökningen. Frågan lyder: "På det hela taget, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i: EU/Sverige..." med svarsalternativen mycket nöjd, ganska nöjd, inte särskilt nöjd, inte alls nöjd". Resultaten visar andelen som svarat mycket/ganska nöjd bland dem som besvarat frågan.

i SOM-undersökningarna varje år sedan 1997 bett de svarande att bedöma om EU-medlemskapet inneburit förbättringar eller försämringar för Sverige på ett femtontal olika samhällsområden.¹³ Människor gör en subjektiv värdering av vad de tycker har förbättrats respektive försämrats. De områden som främst, och i ökande utsträckning jämfört med 2010, utpekats som områden där försämringar inträffat är speciellt intressanta. Bland dem tror vi att de huvudmisstänkta bakom nedgången i EU-stödet återfinns. Och det alldeles särskilt om människors utfallsbedömningar på dessa områden är starkt kopplade till vad man tycker om EU-medlemskapet. Utfallsbedömningar som endast är svagt relaterade till åsikterna om EU är mindre intressanta i sammanhanget.

I SOM-undersökningen 2011 fick svarspersonerna utfallsbedöma EU:s inverkan inom tio olika samhällsområden. Resultaten redovisas i tabell 2. I tabell 3 återges tidsseriesiffror från alla mätningar sedan 1997.

Fyra av de samhällsområden som mäts 2011 får ett i huvudsak positivt betyg. Det vill säga att fler svarande ser förbättringar snarare än försämringar. Konsekvensbalansen blir positiv (+). Andelen förbättringssvar är större än andelen försämringssvar. Toppar gör företagets villkor med 25 procent som ser förbättringar mot endast 10 procent som uppfattar försämringar vilket ger en konsekvensbalans på +15. På andra plats kommer den militära säkerheten med +12, följd av miljön med +7 och jämställdheten med +1.

¹³ Observera att frågan gäller hur människor bedömer att "medlemskapet i EU hittills inneburit för Sverige inom följande områden." Ju längre tiden går desto mer "konstlad" blir en dylik förändringsfråga. I framtida mätningar bör vi prova att mäta mer "job performance" i realtid, det vill säga använda frågor som: "Anser Du att medlemskapet i EU är bra eller dåligt för Sverige inom följande områden?" med en femgradig svarsskala (mycket/ganska bra, varken eller, mycket/ganska dåligt) plus ett ingen åsikt-alternativ.

På den negativa sidan återfinns sex områden. Här är försämringssvaren vanligare än förbättringssvaren. Mest negativt betyg får ekonomin. Endast 15 procent tycker sig se att EU-medlemskapet lett till förbättringar mot 31 procent som tvärtom uppfattar att medlemskapet åstadkommit försämringar. Konsekvensbalansen bli -16. Strax därefter med också övervägande negativa bedömningar kommer invandrare och flyktingar med -15 och den sociala tryggheten med -13. Andra områden som också har betygsövervikt åt det negativa hållet är jordbruket (-9), alkoholpolitiken (-4) och sysselsättningen (-2).

Betygens nivå är naturligtvis spännande, men det mest väsentliga i detta sammanhang är hur betygen har förändrats. Vi är särskilt intresserade av de områden som tappat mest i negativ riktning – där andelen försämringssvar relativt andelen förbättringssvar ökar

mest under år 2011. Redovisningen i tabell 3 med siffror över hur konsekvensbalanserna har förändrats över tid avslöjar vilka områden som tappat mest respektive minst när svenska folket sätter betyg. En jämförelse mellan resultaten i tabellens två sista kolumner till höger visar vilka områden som går ned mest respektive minst i negativ riktning mellan 2010 och 2011. För de områden som inte ingick i mätningen 2010 tvingas man gå längre tillbaka och jämföra med resultaten 2009 eller 2008.

Analysresultatet kan förefalla dystert, om än kanske förväntat. EU:s inverkan bedöms på de flesta områdena mer negativt 2011 än 2010. Försämringssvaren relativt förbättringssvaren har blivit vanligare för sex områden, oförändrat för ett område och mer positivt för tre områden. Men större delen av förändringarna är mycket små. Konsekvensbalansen har förskjutits

TABELL 2: ÅSIKT OM EU-MEDLEMSKAPETS KONSEKVENSER INOM OLIKA SAMHÄLLSOMRÅDEN 2011
(PROCENT OCH KONSEKVENSBALANS)

Fråga: "Vad anser du att medlemskapet i EU hittills inneburit för Sverige inom följande områden?"

	Stor förbättring	Viss förbättring	Varken förbättring eller försämring	Viss försämring	Stor försämring	Ingen uppfattning	Summa procent	Konsekvensbalans	Antal svar
Företagens villkor	2	23	28	7	3	37	100	+15	1 459
Den militära säkerheten	2	20	35	6	4	33	100	+12	1 460
Miljön	1	22	35	12	4	26	100	+7	1 465
Jämställdheten mellan män och kvinnor	1	9	51	7	2	30	100	+1	1 466
Sysselsättningen	1	17	36	14	6	26	100	-2	1 455
Alkoholpolitiken	1	14	38	13	6	28	100	-4	1 457
Jordbruket	2	20	20	20	11	27	100	-9	1 455
Den sociala tryggheten	0	6	47	14	5	28	100	-13	1 458
Invandrare och flyktingar	1	8	38	15	9	29	100	-15	1 463
Ekonomin	1	14	31	22	9	23	100	-16	1 469

Kommentar: Samtliga personer som har besvarat intervjufrågorna ingår i procentbasen. Konsekvensbalansen anger andelen som anser att EU-medlemskapet har inneburit stor eller viss förbättring minus andelen som anser att EU-medlemskapet har inneburit stor eller viss försämring inom respektive område.

TABELL 3: ÅSIKT OM EU-MEDLEMSKAPETS KONSEKVENSER INOM OLIKA OMRÅDEN
1997–2011 [KONSEKVENSBALANS]

Fråga: "Vad anser du att medlemskapet i EU hittills inneburit för Sverige inom följande områden?"

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Högre utbildning/ forskning	-	23	21	22	19	16	-	-	17	18	16	22	-	27	-
Möjligheten att påverka i EU	11	6	9	4	4	9	-	-	-	-	19	-	27	22	-
Brottsbekämpningen	-35	-22	-23	-20	-14	-5	-13	-	-8	-2	-	2	16	16	-
Företagens villkor*	32	20	17	26	9	13	13	-	6	12	-	19	-	-	15
Den militära säkerheten	10	7	0	6	6	11	6	-	-	-	14	-	16	-	12
Miljön	-14	-11	-10	-8	-6	-5	2	-	1	3	14	15	14	14	7
Jämställdheten	-9	-8	-3	-5	-7	-6	-	-	-	-	5	1	-1	-	1
Sysselsättningen	-19	-15	-2	7	-3	-4	-6	-	-21	-8	14	5	-3	-2	-2
Alkoholpolitiken	-	-	-	-	-	-	-	-	-16	-10	-11	-10	-	-	-4
Prisnivån på livsmedel	10	16	15	12	1	-8	-2	-	25	21	6	-16	-	-6	-
Jordbruket	-9	-26	-32	-29	-19	-8	-4	-	-17	-10	-	2	-8	-	-9
Sociala tryggheten	-28	-19	-16	-19	-15	-15	-	-	-	-	-9	-13	-9	-12	-13
Personliga integriteten på Internet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-14	-	-
Invandrare och flyktingar	-	-	-9	-12	-18	-22	-	-	-22	-18	-16	-18	-12	-16	-15
Ekonomi	-20	-19	-8	-4	-15	-16	-9	-	-14	-3	4	-4	-4	4	-16
Den nationella självständigheten	-49	-48	-46	-49	-44	-41	-	-	-	-	-37	-	-	-39	-

Kommentar: Samtliga personer som har besvarat intervjufrågorna (ca 1 520–1 700 genom åren) ingår i procentbasen. Konsekvensbalansen anger andelen som anser att EU-medlemskapet har inneburit stor eller viss förbättring minus andelen som anser att EU-medlemskapet har inneburit stor eller viss försämring inom respektive område. Året 1997 innehöll enkätfrågan inget explicit ingen uppfattning-alternativ. * Företagens konkurrensmöjligheter 1997–2002

med endast några få enheter. Det är endast ett område som uppvisar en mycket tydlig förändring, och den förändringen är åt det negativa hållet. Andelen förbättringssvar har minskat påtagligt samtidigt som andelen försämringssvar ökat. Konsekvensbalansen går från +4 2010 till -16 2011, en förändring på hela -20 enheter i negativ riktning. Det område som drabbats av detta negativa EU-betyg är ekonomin.

Övriga områden som också vederfars mer försämringssvar relativt förbättringssvar 2011 drabbas mycket mindre. Miljön går minus -7, företagens villkor och den militära säkerheten förlorar vardera minus -4 medan jordbruket och den sociala tryggheten båda tappar minus -1.

De områden som inte registrerats för någon bedömningsförändring eller har fått ett något mer positivt betyg (sysselsättningen, invandrare och

flyktingar, jämställdhet och alkoholpolitiken) tror vi inte är några huvudfaktorer bakom nedgången i stödet för EU. Det är de områden som uppvisar störst tapp i betyget som är våra huvudmisstänkta. Och då särskilt ekonomin som klart toppar listan över områden där svensk folket i ökande grad ger EU skulden för olika försämringar.

Misstanken att det är de mer negativa ekonomibedömningarna som är en av huvudfaktorerna bakom det minskade EU-stödet i Sverige förstärks när vi ser att just ekonomibedömningarna är de som är allra starkast kopplade till människors EU-åsikter på individnivå. Ju mer man uppfattar att ekonomin försämrats av EU-medlemskapet desto mer negativ inställning har man till medlemskapet. Och omvänt, ju mer man anser att ekonomin förbättras av medlemskapet i EU desto mer positiv är man till medlemskapet. EU är i huvudsak

en ekonomisk sammanslutning och svenska folket bedömer följdriktigt unionen utifrån ekonomiska grunder. Så var fallet i båda folkomröstningarna 1994 och 2003 och så är uppenbarligen fortfarande fallet (Gilljam och Holmberg m fl 1996, Oscarsson och Holmberg 2004).

Korrelationen mellan ekonomibedömningarna och inställning till det svenska EU-medlemskapet är .56 i SOM-undersökningen 2011. På plats nummer två kommer motsvarande korrelation (.50) för bedömningarna när det gäller sysselsättningen – ännu en ekonomifaktor. På plats nummer tre och fyra kommer två ”icke-ekonomiska” bedömningar – de som gäller militär säkerhet (.45) och miljön (.44). Därefter kommer ytterligare tre ekonomikopplade bedömningar som gäller social trygghet (.42), företagets villkor (.40) och jordbruket (.40). Svagast samband med åsikterna om EU-medlemskapet har tre bedömningar som inte primärt gäller ekonomi. De gäller istället invandrare och flyktingar (.34), alkoholpolitik (.30) och jämställdhet (.28).

Vad sambandsresultaten visar är att utfallsbedömningar när det gäller ekonomin är klart mer avgörande för åsikterna om EU-medlemskapet än utfallsbedömningar när det gäller sådana saker som exempelvis alkoholpolitik, jämställdhet och invandring. Det är bara

att upprepa den slitna amerikanska kampanjvisdomen när det gäller att vinna val: *It's the economy, stupid.*

En bekräftad sanning

Ekonomi- och sysselsättningsbedömningar - speciellt de allmänna utfallsbedömningarna när det gäller ekonomin – är centrala om man vill förstå vad som påverkar den svenska EU-opinionen. Det visar de starka individsambanden mellan hur människor bedömer ekonomins förändring och vad de tycker om medlemskapet i unionen. Detta är ingen ny upptäckt. Det är en sanning som ånyo bekräftas. För eller mot EU-medlemskapet – och inte minst för eller mot euron – är för många svenskar en fråga om vad som är bra eller dåligt för ekonomin – såväl Sveriges som den egna.

Homo economicus kan inte bortses från, utan är alltid närvarande i samhällsliga sammanhang. Inte minst när det gäller EU. *Homo economicus* spelar en viktig roll när det gäller om man skall stödja eller inte stödja den Europeiska unionen och euron. Och krisåret 2011 bedömer fler svenskar än under 2010 att EU-medlemskapet försämrar svensk ekonomi. EU tillskrivs en del av skulden för den ekonomiska nedgången. Därför minskar stödet för både EU-medlemskapet och för att införa euron som valuta i Sverige.

Referenser

Eurobarometer 76. First results. 2011. Bryssel: European Commission.

Gilljam, Mikael och Holmberg, Sören m fl 1996. *Ett knappt ja till EU. Väljarna och folkomröstningen 1994.* Stockholm: Norstedts Juridik.

Holmberg, Sören 2011. *Opinionsstödet för EU fortsätter att öka.* Stockholm: Sieps.

Oscarsson, Henrik och Holmberg, Sören (red.) 2004. *Kampen om euron.* Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.

Oscarsson, Henrik och Holmberg, Sören (red.) 2011. *Väljarbeteende i Europaval.* Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.

Partisynpatiuundersökningen (PSU) november 2011. Stockholm: Statistiska centralbyrån.

Europapolitisk analys

2012

2012:4epa

Eurobonds, Flight to Quality, and TARGET2 Imbalances

Författare: Erik Jones

2012:3epa

The Hungarian Constitution of 2012 and its Protection of Fundamental Rights

Författare: Joakim Nergelius

2012:2epa

The EU and Climate Treaty Negotiations after the Durban Conference

Författare: Katak Malla

2012:1epa

The EU's Cooperation and Verification Mechanism: Fighting Corruption in Bulgaria and Romania after EU Accession

Författare: Milada Anna Vachudova och Aneta Spendzharova

2011

2011:14epa

Public Services at the Local Level – is a Decentralisation of State Aid Policy Necessary?

Författare: Jörgen Hettne

2011:13epa

Euro Plus Pact: Between Global Competitiveness and Local Social Concerns

Författare: Karolina Zurek

2011:12epa

The EU and Strategies for New Climate Treaty Negotiations

Författare: Katak Malla

2011:11epa

Vilken roll bör ECB ha i hanteringen av den europeiska skuldkrisen?

Författare: Martin Flodén

2011:10epa

En finanspolitisk union för euron: lärdomar från federala stater

Författare: Lars Jonung

2011:9epa

Hur kan eurokrisen hanteras? För och nackdelar med olika strategier

Författare: Lars Calmfors

2011:8epa

Brussels Advocates Swedish Grey Wolves: On the encounter between species protection according to Union law and the Swedish wolf policy

Författare: Jan Darpö

2011:7epa

A New Proportionality Test for Fundamental Rights

Författare: Anna-Sara Lind and Magnus Strand

2011:6epa

The European Treaty Amendment for the Creation of a Financial Stability Mechanism

Författare: Bruno de Witte

2011:5epa

Comment on the European Commission's "Green Paper towards adequate, sustainable and safe European pension systems"

Författare: Conny Olovsson

2011:4epa

Opinionsstödet för EU fortsätter att öka

Författare: Sören Holmberg

2011:3epa

EU, lokala marknader och allmänintresset

Författare: Jörgen Hettne

2011:2epa

Pressfriheten i Europa och EU – Ungerns medielag i ett rättsligt sammanhang

Författare: Joakim Nergelius

2011:1epa

How Small are the Regional Gaps? How Small is the Impact of Cohesion Policy? A Commentary on the Fifth Report on Cohesion Policy

Författare: Daniel Tarschys